

Nótaí don Oide: Rang a Trí agus Rang a Ceathair

Cúlra do na Múinteoirí

Is litir don domhan í *Laudato Si'*, scríofa ag An Pápa Proinsias. Ciallaíonn *Laudato Si'*, 'Moladh Duit'. Cuireann An Pápa Proinsias i gcuimhne dúinn sa litir gur bronntanas ó Dhia é an domhan. Is do chách an bronntanas seo, is é ár ndomhan, ár n-áit chónaithe choiteann é. Déanann An Pápa Proinsias cur síos ar na rudaí uafásacha atá ag tarlú faoi láthair ar domhan. Meabhraíonn sé dúinn go gcuirtear glao orainn mar Chríostaithe, grá Dé a roinnt ar chách, go forleathan ar fud an tsaoil. Beidh an bronntanas seo a thug Dia dúinn á cheiliúradh againn i rith Sheachtain na Scoileanna Caitliceacha 2017. Déileálann *Laudato Si'* le go leor ábhar comhshaoil: truailliú, triomach, athrú aeráide, easpa bithéagsúlachta agus an meath atá ag teacht ar an gcaighdeán maireachtála. Iarrann An Pápa Proinsias orainn comhoibriú lena chéile agus domhan níos fearr a chruthú do na glúine atá le teacht agus aire a thabhairt agus meas a léiriú don 'domhan coiteann'.

Cuirtear tús le ceacht an lae trí éisteacht le hábhar machnaimh ó *Laudato Si'* (LS) a chuireann an fhoghlaim i gcomhthéacs litir thréadach An Pápa Proinsias. Tá an doiciméad ar fad ag: w2.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html

Ón gCuraclam: Leibhéal 3

An Creideamh Críostaí

Rúndiamhracht Dé

- Is atruach agus is dilis é Dia (CCC 205)
- Tá Dia uilechumhachtach agus uilefheasach (CCC 268)

An Cruthú

- Chruthaigh Dia an domhan, an phláinéid seo is a bhfuil ann trína Bhriathar, as neamhní (Eoin 1:1–3; Col. 1:16–17; 2 Mac. 7:28; CCC 290–91, 296)
- Le barr grá dúinn leag sé amach ó thús go mbeimis inár gclann aige (Eif. 1:5–6; CCC 279–95)
- Tá an saol is a bhfuil ann ag brath ar Dhia (DV1; CCC 301, 320)

Liotúirge agus Urnaí

Paidir

- Is féidir a bheith ag urnaí trí bheith ag feidhmiú mar lámh Dé a chabhraíonn leis an duine eile (urnaí i ngníomh)
- Oibríonn na Críostaithe ar son Ríocht Dé trí bheith ag urnaí (CCC 2632)

Briathar Dé

Plean Grámhar Dé don Slánú

- Is Buan Grá Dé (Eax. 34:6–7)
- Is é Dia mo Charraig (Salm 18:1–3)
- Iomann Molta an Chosmais (Salm 148)
- An Nádúr á Cheiliúradh (Salm 104)

Moráltacht Chríostaí

Teagasc Sóisialta na hEaglaise

- Tá sé de dhualgas orainn aire a thabhairt don domhan, is bronntanas ó Dhia don uile ghluin é (CCC 373, 2402, 2456)
- Iarrann Dia ar chách a bheith mar chaomhnóirí an domhain (Gein. 1:26)

An Luan: Áilleacht an domhain choitinn a aithint

Sliocht Machnaimh: *'Nuair a thuigimid go lonraíonn Dia i ngach aon rud a cruthaíodh, spreagtar ár gcroí le Dia a mholadh as an domhan a chruthaigh sé, agus é a mholadh in éineacht leis na créatúir a chruthaigh sé.'* (LS 87)

Déan Machnamh

Cuir tús leis an gceacht seo trí Scéal an Chruthaithe ó Geineasas 1–3 a léamh leis na daltaí. (Féach leathanach 1 d'acmhainn Rang a Cúig agus Rang a Sé don scéal seo.) Mar mhalairt air seo d'fhéadfaí a thosú leis an phaidir thíos á rá:

Múinteoir: Gabhaimid buíochas inniu as áilleacht an domhain a chruthaigh Dia. Bhronn sé an domhan orainn mar áit chónaithe do chách. Cabhraigh linn a bheith feasach faoi áilleacht an domhain mórthimpeall orainn.

Tabhair cuireadh do gach dalta rud álainn amháin a fheiceann sé, nó a fheiceann sí, a ainmniú.

Dalta: Feicim an áilleacht sa/sna ... (Moltaí: bláthanna, mo theaghlach, lá grianmhar, agus araile.)

Tá fócas an cheachta seo ar an saol álainn a bhronn Dia orainn.

Pléigh

Déanann an dán faoin gcruthú atá ar Leathanach Gníomhaíochta Dé Luain athbhreithniú ar scéal an chruthaithe ón mBíobla. Déan an dán a léamh agus a phlé leis na daltaí.

Leathanach Gníomhaíochta

Iarr ar na daltaí íomhá an lae a tharraingt sa bhosca cuí ar leathanach oibre Dé Luain.

Nóta: Cé go gcreidimid mar Chaitlicigh gur chruthaigh Dia an domhan, ní hé sin le rá go bhfuilimid in aghaidh teoiric na héabhlóide. Is próiseas leanúnach é an Cruthú, is bronntanas ó Dhia é. Is é Dia a chruthaigh an domhan ón neamhní agus atá beo i gcónaí sa saol, de réir mar a bhíonn an saol ag fás agus ag athrú. (CCC 283)

An Luan: Áilleacht an domhain choitinn a aithint – Leathanach Gníomhaíochta

Dán an Chruthaithe

Tarraing íomhá amháin a oireann don véarsa

<p>Rinne Dia neamh, an solas, an domhan. Áit gheal a bhí ann!</p>	Lá 1
<p>Rinne Dia an spéir os ár gcionn. Na mílte éan ag eitilt ann.</p>	Lá 2
<p>Rinne Dia tír os cionn farraigí. Na plandaí, crainn, féar, na barraí.</p>	Lá 3
<p>Rinne Dia ré, réaltaí agus grian. Is aige a bhí a lúth is a rian.</p>	Lá 4
<p>Rinne Dia éisc na farraige. Bhí míolta mara móra aige.</p>	Lá 5
<p>Rinne Dia Ádhamh is Éabha. Mhair siad in Éidin lena chéile.</p>	Lá 6
<p>Lá sosa a bhí sa seachtú lá. Lá don adhradh, guí le grá.</p>	Lá 7

An Mháirt: Ag tabhairt aire don domhan coiteann

Sliocht Machnaimh: 'Na bímis ag ceapadh gur rud scoite amach uainn an nádúr, nó suíomh gan tábhacht ina mbímid ag cur faoi. Is cuid den nádúr muid féin, cuid bhunúsach de, agus bímid i gcónaí ag idirghníomhú leis dá bharr san.' (LS 139)

Déan Machnamh

Breathnóimid inniu ar an méid atá le rá ag An Pápa Proinsias maidir leis an domhan coiteann sa litir a scríobh sé chuig an domhan, *Laudato Si'*. Iarrann An Pápa Proinsias orainn breathnú ar an damáiste a rinneamar ar domhan agus aire níos fearr a thabhairt dó.

Téigh go: www.cafod.org.uk/Education/Primary-schools/Laudato-Si-animation nó www.trocaire.org/sites/default/files/resources/edu/laudato-si-encyclical-primary.pdf

Tá beochan ag an láthair seo a dhéanann cur síos ar *Laudato Si'* ar bhealach sothuigthe. Tá script agus gníomhaíochtaí eile ann (leathanach le dathú), moltaí breise agus gníomhaíochtaí. (Bain úsáid astu de réir mar a oireann).

Tá ceacht an lae bunaithe ar an mbeochan.

Pléigh

Déan an bheochan ina iomláine a sheinm agus cuir na ceisteanna tábhachtacha seo:

- Cad a iarrann an Pápa orainn a dhéanamh sa litir seo?
- Cén bhrí a bhaineann An Pápa Proinsias as an téarma 'domhan coiteann'?
- Conas mar atáimid ag déileáil leis an domhan, dar leis an bPápa?
- Cad a tharla don domhan dá bharr?

Déan an bheochan a sheinm ina iomláine den dara huair agus cuir na ceisteanna criticiúla seo:

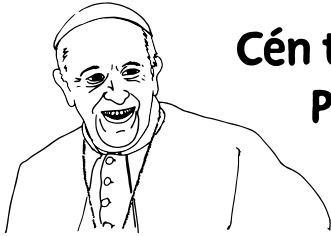
- Cén fáth ar scríobh An Pápa Proinsias an litir seo an dóigh leat?
- Cé a bhíonn ag fulaingt de bharr ár ngníomhartha féin?
- Conas is féidir linn páirt a ghlacadh agus aire a thabhairt don domhan coiteann?
- Cén sórt domhan is ceart dúinn a chur ar aghaidh do na glúine atá le teacht?

Leathanach Gníomhaíochta

I ndiaidh na hoibre seo, is féidir leis na daltaí achoimre de theachtaireacht an Phápa – *Laudato Si'* – a scríobh ar leathanach gníomhaíochta Dé Máirt.

An Mháirt: Ag tabhairt aire don domhan coiteann – Leathanach Gníomhaíochta

Cén teachtaireacht a thugann An Pápa Proinsias dúinn sa litir Laudato Si'?

Scríobh an teachtaireacht i d'fhocail féin

Tarraing pictiúr a thugann léargas ar an teachtaireacht dúinn

An Déardaoin: An domhan coiteann a chosaint

Sleachta Machnaimh: *'Iarraim go práinneach oraibh comhrá úr a chur ar bun maidir leis an mbealach ina roinnfidimid todhchaí an phláinéid. Ba cheart go mbeadh comhrá cúramach uileghabhálach ann, toisc go mbíonn tionchar ar chách ag an dúshlán comhshaoil atá romhainn, géarchéim atá bunaithe ar ár stíl maireachtála féin.'* (LS 14)

'Tá an domhan, ár n-áit chónaithe coiteann, ag iompú de réir a chéile ina charn mór aoiligh.' (LS 21)

'Tá na fadhbanna truaillithe agus fuíollábhair fite go dlúth leis an gcultúr aonúsáide ...' (LS 22)

'Ní féidir leis na mílte speiceas Dia a ghlóiriú a thuilleadh, toisc gur chuireamar deireadh leo. Ní labhraíonn siad linn níos mó. Níl sé de cheart againne deireadh a chur le speiceas ar bith.' (LS 33)

Déan Machnamh

Inniu beimid ag díriú ar na bealaí inar féidir linn aire a thabhairt don domhan coiteann i gcúrsaí an lae.

Tá sé tábhachtach a thuiscint gur cuireadh glao ó Dhia orainn, agus go gcuireann An Pápa Proinsias i gcúimhne dúinn go gcaithfear aire a thabhairt don domhan a bhronn Dia mar thaisce orainn. Bhronn Dia tiarnas an domhain orainn lenár linn. Ba mhaith leis go ndéanfaimis an domhan a chumhdach agus áit níos fearr a dhéanamh de. Tá dualgas orainn mar Chríostaithe a bheith ag obair ar son cheartas aeráide agus cheartas sóisialta i measc an phobail.

Má theastaíonn uainn an domhan a chosaint caithfear maolú a dhéanamh ar an méid dramhaíl tí a ghintear sa bhaile, ar scoil, i measc an phobail. Is é **'Laghdú, Athúsáid, Athchúrsáil'** an mana a bheidh againn. Má tá Bratach Ghlas gnóthaithe ar scoil, nó sibh a bheith á lorg, is tábhachtach an rud é an mana **'Laghdú, Athúsáid, Athchúrsáil'** a mheabhú do na daltaí.

Pléigh

Meabhraigh dóibh na trí bhealaí le laghdú ar an dramhaíl.

Laghdú: Is é an bealach is fearr chuige seo ná gan aon dramhaíl a ghiniúint. Ná ceannaigh pacáistíocht nach bhfuil gá leis, agus déan aon phacáistíocht eile a athchúrsáil. Ceannaigh an phacáistíocht a ghineadh í féin de bharr athchúrsála. Bí ag ceannach ó na láithreacha nach mbaineann úsáid as an bpacáistíocht iomarcach, nó a chuireann fáilte roimh do ghabhdáin féin a úsáid, mar shampla.

Athúsáid: Baintear níos mó ná húsáid amháin as ábhar, nó déantar ábhar a dheisiú, nó a úsáid ar bhealach úr. Seachas seanfhearas cistine a chaitheamh amach, d'fhéadfaí a dhíol ar shaor-reic nó é a thrádáil isteach. Déan gabhdáin, malaí plaisteacha, nuachtáin a athúsáid chomh minic agus is féidir.

Athchúrsáil: Nigh, leacaigh agus déan athchúrsáil. Déan rudaí nua éagsúla ón seanábhar. Is féidir bosca lóin a dhéanamh as gabhdán plaisteach. Is féidir ábhar ealaine a dhéanamh as seanbhoscaí, boscaí seodra a dhéanamh as gabhdáin, bréagáin úra nó feisteas a dhéanamh as seanábhar athchúrsáilte. Ní ábhar salach ar nós chraiceann banana i gcónaí é an dramhaíl. Bíonn ábhar glan ar fáil le húsáid arís nuair a bhíonn deireadh leis an bhfeidhm bhunaidh.

Leathanach Gníomhaíochta

Déan liosta ar Leathanach Gníomhaíochta Dé Déardaoin de na bealaí praiticiúla ina bhféadfaí laghdú ar dhramhaíl a dhéanamh. Dean póstaeir le taispeáint ar scoil nó sa seomra ranga dar teideal **'Cosantóirí Dhomhan Dé'** nó **'Cosain an Domhan in Ainm an Tiarna'**.

Gníomhaíochtaí Breise

Pléigh leis na daltaí na bealaí breise inar féidir an domhan a bhronn Dia orainn a chosaint. Iarrann Dia orainn an domhan álainn a chosaint agus a chaomhnú. Conas is féidir linn cabhrú leis an gcomhshaol in ainm Dé? Is cuid den mhisean Críostaí é a leithéid a dhéanamh. Iarrtar orainn a bheith mar ghníomhairí ar son an cheartais aeráide agus an cheartais shóisialta ar domhan.

An Déardaoin: An domhan coiteann a chosaint – Leathanach Gníomhaíochta

‘Laghdú, Athúsáid, Athchúrsáil’ in Ainm an Tiarna

Le cur chuige dá leithéid: ‘Laghdú, Athúsáid, Athchúrsáil’ á dhéanamh ar dhramhaíl, bíonn an domhan a rinne Dia dúinn á chosaint agus á chaomhnú againn

Déan liosta de na bealaí inar féidir ‘Laghdú, Athúsáid, Athchúrsáil’ a dhéanamh in Ainm an Tiarna:

Laghdú

1. _____

2. _____

Athúsáid

1. _____

2. _____

Athchúrsáil

1. _____

2. _____

Is sinne Cosantóirí Dhomhan Dé! Déan póstaer le crochadh ar scoil, nó sa seomra ranga leis an teideal ‘Cosantóirí Dhomhan Dé’ nó ‘Cosain an Domhan in Ainm an Tiarna’ scríofa air.

An bhfuil bealaí eile ann ina bhféadfaimis an domhan a chruthaigh Dia dúinn a chosaint?

Iarrann Dia orainn an domhan álainn seo a chaomhnú agus a chosaint.

Déan pictiúr a léiríonn an smaoineamh seo. Conas is féidir linn tacú leis an timpeallacht nó le pobal an domhain, in ainm Dé?

An Aoine: Ag roinnt an domhain choitinn

Sleachta Machnaimh: *“Cé go bhfuilimid suite air gur tógadh gach duine in íomhá Dé, caithimid a thuiscint go bhfuil a ról féin ar domhan ag cách. Ní duine iomarcach é duine ar bith. Tugann an chruinne ar fad cur síos dúinn ar ghrá Dé, agus ar an gcion gan teorainn atá aige dúinn. An talamh, an t-uisce, na sléibhte: tá teagmháil Dé le sonrú i ngach aon cheann acu.” (LS 84)*

‘... caithimid a thuiscint gur taisce shaor a bronnadh orainn é an domhan, caithfidh é a roinnt le cách.’ (LS 159)

‘Tá dúshlán cultúrtha, spioradálta, oideachasúil romhainn, agus iarrfar orainn cur chuige ar aistear fada na hathnuachana.’ (LS 202)

Déan Machnamh

Is é seo an lá deireanach de Sheachtain na Scoileanna Caitliceacha agus beimid ag díriú ar an domhan coiteann a roinnt le pobal an phláinéid. Is é an cine daonna, iadsan a chónaíonn sa leathsféar thuaidh ach go háirithe, is cúis leis an téamh domhanda, an t-athrú aeráide. Roinnimid acmhainní an phláinéid lena chéile, agus bíonn toradh deimhneach nó diúltach ar an saol ag gach uile ghníomh dhaonna.

Pléigh

Conas mar atá an aimsir taobh amuigh inniu? Pléigh na haeráidí atá le sonrú i dtíortha éagsúla ar fud an domhain agus bain úsáid as na téarmaí: ‘Leathsféar Thuaidh’ agus ‘Leathsféar Theas’.

Nóta: Is é an bhrí atá le haeráid ná an meánaimsir a bhaineann le réigiúin áirithe thar thréimhse thríocha bliain. Ní ionann aimsir agus aeráid, is patrún meánach é don réigiún í an aeráid. Is staid ghearrthéarmach atmaisféir í an aimsir.

Leathanach Gníomhaíochta

Bain úsáid as Leathanach Gníomhaíochta Dé hAoine le taighde a dhéanamh leis an rang maidir le téamh domhanda. Déanfaidh na daltaí obair i mbeirteanna leis na bríonna a bhaineann leis na focail i gcló trom a fháil san fhoclóir.

Gníomhaíochtaí Breise

Pléigh leis an rang tubaiste nádúrtha ar bith ar chuala siad faoi, an spéirling Maitiú i Háití, mar shampla. Cén tionchar a bhíonn ag tubaiste dá leithéid ar mhuintir na tíre? Conas is féidir linne cabhrú leo?

Guigh

Cuir deireadh leis an gceacht seo trí ghúí a dhéanamh leis an rang ar son na ndaoine a bhíonn ag fulaingt ó na tubaistí nádúrtha seo a tharlaíonn de bharr théamh domhanda. (Tá paidir ar fáil ar Leathanach Gníomhaíochta Dé hAoine.)

Nóta: Má theastaíonn uait forleathnú a dhéanamh leis an rang ar na cúrsaí seo faoin athrú aeráide/ téamh domhanda, tá breis eolais ag: www.trocaire.ie. Tá acmhainní go leor ann faoin ábhar, faoi fheachtas Thrócaire an Charghais 2017, [Athrú Aeráide](#), [Ceartas Aeráide](#). Tá tuilleadh taighde faoin athrú aeráide á dhéanamh acu, agus is léir nach ceist faoin gcomhshaol amháin í.

An Aoine: An domhan coiteann á roinnt againn – Leathanach Gníomhaíochta

Tá cúrsaí ag téamh ar domhan: An domhan á roinnt!

An raibh a fhios agat go bhfuil teocht an domhain ag ardú?

Breis agus cead bliain ó shin thosaigh daoine ar fud na cruinne de bheith ag dó méideanna móra guail, ola, agus gás nádúrtha le cumhacht a chur ar fáil do na tithe, na monarchana, na feithiclí. Tá formhór mhuintir an domhain ag brath ar na foinsí cumhachta sin sa lá atá inniu ann. Nuair a dhóitear **breoslaí iontaise** scaoiltear **dé-ocsaíd charbóin**, gás a fheidhmíonn mar theasghaiste, isteach san atmaisféar. Is é seo an phríomhchúis le go dtarlaíonn an t-athrú aeráide.

Cad is brí lena leithéid?

Bíonn cuid gáis san atmaisféar go nádúrtha, agus coimeádtar an domhan te go leor le gur féidir leis na plandaí agus na hainmhithe fanacht beo. Ach tá an cine daonna ag cur an iomarca gás breise isteach san atmaisféar, agus tá teocht an domhain ag ardú dá bharr. Tarlaíonn athruithe ar fud an domhain, ar muir is ar tír, agus san atmaisféar chomh maith. Bíonn tionchar ag na hathruithe seo ar an bpobal, ar na plandaí, ar na hainmhithe, ar bhealaí éagsúla. Gintear an chuid is mó droch-gháis breise seo sa **Leathsféar Thuaidh** (áit ina bhfuil Éire, an Eoraip agus na Stáit Aontaithe lonnaithe) ach déantar an dochar is mó sa **Leathsféar Theas** (i dtíortha ar nós an Chéinia, an Phacastáin agus na hOileáin Philipíneacha). Fógraítear an téamh domhanda nuair a tharlaíonn ardú teochta, tuitte breise, stoirmeacha níos láidre, leá na n-**oighearchaidhpeanna, súnámaithe, triomach** breise agus **gorta**. Tá fás ag teacht ar mhinicíocht na dtubaistí nádúrtha, agus tá siad ag éirí níos láidre de bharr an téimh dhomhanda.

An tUalach á Roinnt!

Roinnimid an domhan lena chéile, agus mar sin bíonn tionchar ag ár ngníomhartha féin ar phobal an domhain. Tá an fhreagracht orainn an domhan a roinnt lena chéile agus cabhrú leis na daoine a fhulaingíonn ón téamh domhanda. Mar lucht leanta Chríost caithimid an t-eolas a bheith againn faoi na cúrsaí seo agus foghlaim conas mar is féidir linn an lámh chúnta a shíneadh amach!

Obair leis an bhFoclóir

Tá ocht bhfocal san eolas thuas a bhfuil cló trom orthu. Faigh amach na bríonna atá leo.

A Thiarna, chruthaigh tú saol iontach dúinn.
Cabhraigh linn aire a thabhairt don domhan coiteann.
Cabhraigh linn a thuiscint go mbaineann an domhan le cách.
Cabhraigh linn feabhas a chur ar an áit chónaithe, is cuma cá mbímid ag cur fúinn.
Cabhraigh leis na daoine atá i mbaol de bharr na dtubaistí nádúrtha.
A Thiarna, tabhair aire dóibh. Amen

Conas is féidir linn deireadh a chur leis an téamh domhanda agus tacaíocht a chur ar fáil do na daoine a chónaíonn sna háiteanna ina dtarlaíonn na tubaistí nádúrtha breise seo?

Féach www.trocaire.ie